

LÜHIDALT

Hendrik Adamson. Kirjade kuningas. Koostanud Hando Runnel, toimetanud Katre Ligi. Tartu: Ilmamaa, 2023. 255 lk.

Hando Runneli elutöö üks osa on olnud seni varjule jäänud luuletajate pärandi publitseerimine ehk töö autoritega, keda Tuglas omal ajal ei mõistnud või mõistis omamoodi (toimetades, ümber kirjutades, kärpides). Ilmamaa kirjastusel ilmunud Marie Heibergi ja Jaan Oksa teosed on sellise tegevuse ilmekad näited, mõneti ka Ernst Enno luule. Runneli üks pikaageksemaid kiindumusi on aga Hendrik Adamson (1891–1946). Runneli abil on Mulgimaa laulikult ilmunud mahukas luulekogumik „Om maid maailman tuhandit. Kogutud luuletused” (2008), käsikirjade hulgast välja nopitud järelpõiming „Elu sõnad” (2020), samuti kaks proosakogumikku: „Kuldsel elukoidikul” (2011) ja „Pastaldegas pikne” (2014). Vastne „Kirjade kuningas” koondab peale ühe varem Loomingus (1930, nr 4) ilmunud ankeedivastuse Eesti Kirjandusmuuseumis säilitatavate käsikirjade hulgast avaldatud päevikukatkeid ja mõtisklusi ning kirju aastaist 1917–1945, millest suurem hulk

saadetud Friedebert Tuglasele ja Peet Vallakule, üks Mihkel Kampmaale ja üks Ali(i)de Amandusele. Avaldatud on ka üks Tuglase kirjavastus Adamsonile 1940. aastast, mis delikaatselt selgitab, miks Adamsoni luule ei pruugi vastata uue aja ja olukorra (Nõukogude okupatsiooni) nõuetele. Tuglasele saadetud kirjade vahele paigutatud (lk 34–35) Adamsoni joonistustest nähtub, kellelt on Runnel vähemalt osaliselt õppinud oma pliiatsi- või suljoone valitsemist. Adamsoni kirjatööde lõppu lisatud ja kogumikule pealkirja andnud luuletus sobib suurepäraselt luuletaja loomingut lõpetama.

Nõustuda tuleb Katre Ligi napis saatesõnas öelduga, et mõneti näitavad päevikud ja kirjavahetused inimest „kõige tõelisemast küljest” (lk 250), küll aga ei saa heaks kiita igasuguste kommentaaride puudumist, mida sealsamas ausalt nenditakse. On tõsi, et eriti kirjad Tuglasele mõjuvad üksluiselt ja hädiseltki ning tekitavad rohkem küsimusi, kui annavad vastuseid. Nii aupaklikkusest pakitsevatest kirjadest Tuglasele kui ka sõbramehelikest sõnumitest Vallakule võib hõlpsasti jääda mulje, nagu ignoreerinuks kirjanduslik *establishment* Kärstna üksildast koolmeistrit, ometi ilmus tema luulet aastail

1925–1940 Loomingus 55 korral, seega ligikaudu igas kolmandas numbris, lisaks kolmel korral proosat. Kehvemini läks Adamsonil uudiskirjanduse arvustamisega: kolmest pakutud arvustusest ilmus vaid üks, võrdlemisi isiklik ja seetõttu ka huvitav ning Adamsoni vaateid kirjandusele avav arvustus Ralf Rondi skandaalsele esikkogule „27” (Looming 1923, nr 6). Muude kirjatööde ja ankeedivastuste kõrval võinuks kogumikus sellegi uuesti avaldada.

Võtkem mõni iseloomustav lause Adamsoni päevikust: „Ma olen miskisuguste kontrastide segu ja ometi tundub selles miskit ühetaolist. Enam olen küll kergemeelne tuulispää, kui järelemõtlik tõsine elu tõsises mõttes elaja. Enese-armastus ei ole minu iseloomu põhjus-alus, kuid ka suur altruist vist ei ole. Kõige suurem viga: ei oska liikudes tasakaalu hoida – õiges, kui ka piltlises mõttes. Sellepärast on mulle võõrad niisugused lõbud nagu tants, instrumendil muusika tegemine, aerutamine, jalgratta sõit ja – armastus, kui sport.” (Lk 9) Mis puutub armastusse, siis poissmeheks jäänud Adamson väidab, et ta armastab platooniliselt ja vaid „aimatavat naisterahvast”. Ihaldus seksuaalses mõttes on Adamsonile võõras ja sellega möönab ta ka oma „anormaalsust” – puhkev pung koos varjul oleva ja varjule jäävagagi on talle olulisem õitsvast roosist. Ainsast suhtest ja armastusavaldusest kõneleb 16. juulil 1925 Kärstnas 34-aastase poeedi kiri endisele õpilasele, 16-aastasele

Aliidele. Aliide on kui ideaal, mis kõlab nagu anagramm ja mille kaunidus sunnib kahtlema suhte tõelisuses. Või kas Aliidet üldse oligi? Või mis temast sai? Romanss jääb õhku, rohkemat „Kirjade kuningast” teada ei saa.

Nimeregister annab Aliidele (ühe i-ga!) siiski ka perenime Amandus, kes oli sündinud 23. juulil 1909 Helme kihelkonnas Lõve-Kärstnas (siin ja edaspidi Geni andmed). Alide abiellus Kasepää vallas 14. märtsil 1904 sündinud ja Tartu ülikoolis metsandust õppinud mehega, kelle nimi kuni 29. detsembrini 1935 oli Trivimi Ventšikov, pärast eestistamist Trivimi Velliste. 1940–1941 oli Velliste NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste Tartumaa jaoskonna Otepää linna valimiskomisjoni esimees ning lühikest aega Otepää linna täitevkomitee esimees (*resp.* linnapea). Sõja ajal jäi ta Eestisse, astus Saksa sõjaväkke, langes Prantsusmaal sõjavangi, naasis Eestisse ning hiljem töötas Raja keskravvamaja ja Kasepää rahvamaja juhatajana. Nende poeg sündis 4. mail 1947 ja sai isa eeskujul nimeks Trivimi. Trivimi Velliste senior suri 13. septembril 1960 ja maeti oma sünnipaiga Kükita vanausuliste kalmistule. Tema abikaasa Alide Velliste oli mõnda aega Tartu 2. Keskkooli direktor ja suri 27. juunil 1982. Seega oli Hendrik Adamsoni ainuke teadaolev armastus ja muusa tuntud Trivimi Velliste ema.

JANIKA KRONBERG